

Lidová kultura Ukrajinců rakousko-uherské monarchie v etnografické sbírce Františka Řehoře z 80. a 90. let 19. století

Olena Fedorchuk – Oleh Bolyuk – Jan Pohunek – Naďa Valášková

DOI: 10.21104/CL.2020.1.04

*Traditional Folk Culture of Ukrainians in Austria-Hungary as Represented
in the Ethnographic Collection of František Řehoř from the 1880s and 1890s*

Abstract

The paper presents preliminary results of the analysis of a lesser-known collection of the Czech self-taught ethnographer František Řehoř. The collection documents the traditional folk culture of Ukrainians in eastern Galicia and Bukovina (parts of the Austro-Hungarian Empire) in the last decades of the 19th century. The collection is located in the Department of Ethnography of the National Museum in Prague and is currently analysed by Czech ethnologists in cooperation with Ukrainian art historians.

Key words

ethnography, Ukrainian culture, František Řehoř, museum collections, folk material culture, folk art, late 19th century

Acknowledgment

Tato studie vyplývá z Memoranda o odborné spolupráci v letech 2019–2024 mezi Etnologickým ústavem Národní akademie věd Ukrajiny (Svoboda Prospekt 15, Lviv, 7900, Ukrajina) a Národním muzeem (Václavské náměstí 68, 110 00, Praha 1, Česká Republika, IČ: 00023272).

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/13.I.b, 00023272).

Contact

Olena Fedorchuk, Candidate of Arts, Senior Researcher at the Folk Art Department of Ethnology Institute of NAS of Ukraine, Svoboda Prospekt 15, Lviv, 79000, Ukraine; e-mail: folena@i.ua.

Oleh Bolyuk, Candidate of Arts, Researcher at the Folk Art Department of Ethnology Institute of NAS of Ukraine, Svoboda Prospekt 15, Lviv, 79000, Ukraine; e-mail: oleh.bolyuk@gmail.com.

Mgr. Jan Pohunek, Ph.D., Národní muzeum, Historické muzeum, Etnografické oddělení, Kinského zahrada 97, 150 00 Praha 5, Czech Republic; e-mail: jan_pohunek@nm.cz.

PhDr. Naďa Valášková, CSc., Praha, e-mail: valaskova44@centrum.cz.

Jak citovat / How to cite

Fedorchuk, Olena – Bolyuk, Oleh – Pohunek, Jan – Valášková, Naďa. (2020). Lidová kultura Ukrajinců Rakousko-Uherské monarchie v etnografické sbírce Františka Řehoře z 80. a 90. let 19. století. *Český lid* 107, 71–92. doi:<http://dx.doi.org/10.21104/CL.2020.1.04>

Úvod

Lidová kultura evropských národů začala být objektem cílevědomého sledování a studia hlavně od poloviny 19. století. Vznikaly státní i soukromé sbírky předmětů lidové materiální kultury a lidového umění jednotlivých etnik. Byly prezentovány na etnografických a zemědělských výstavách, jejichž hlavním cílem byla popularizace různorodých kultur rakousko-uherské mnohonárodnostní monarchie. K zachování a k popularizaci tvorby obyvatel nejvýchodnější části tohoto soustátí, tedy především Lemků, Bojků, Huculů a dalších etnografických skupin Ukrajinců, podstatně přispěli představitelé haličské inteligence, hlavně Jakiv Holovackyj, Volodymyr Didušyckyj, Volodymyr Šuchevyč, Ivan Franko, metropolita Andrej Šeptyckyj a řada dalších. Sbírkové předměty z 19. a ze začátku 20. století nyní tvoří hlavní část státních muzejních fondů Ukrajiny.

Odborná hodnota muzejních památek se značně zvyšuje, jestliže jsou předměty dostatečně pasportizovány (údaje o lokalitě výskytu, době, užití atd.) a mohou sloužit jako pramen pro rekonstrukci různých etnických tradic. V důsledku turbulentního dějinného vývoje však značná část muzejních exponátů přišla o původní doprovodné údaje. K aktuálním trendům v etnografickém bádání proto patří studium zahraničních sbírek, jako je etnografická sbírka Františka Řehoře v Praze. Srovnání zahraničních a domácích sbírkových fondů tak může přispět k identifikaci jednotlivých exponátů a doplnění chybějících údajů, stejně jako zvýšit povědomí o málo známých či ojedinělých sbírkových předmětech.

Náčrt problematiky

Etnografická sbírka Františka Řehoře, českého etnografa-samouka, patří zatím k málo prozkoumaným a málo známým sbírkám lidové tvorby obyvatel Haliče a Bukoviny. Tato sbírka byla původně součástí velkého sbírkového fondu Českého průmyslového muzea mecenášů manželů Náprstkových v Praze. Nyní se převážná většina sbírky F. Řehoře nachází v Etnografickém oddělení Historického muzea při Národním muzeu (dále NM) v Praze.

František Řehoř se narodil 16. prosince 1857 ve Stěžerách, na reálné škole studoval v Hradci Králové. Když jeho otec v roce 1877 pronajal statek ve Volkově (ukr. Vovkiv) u Lvova ve východní Haliči, celá rodina se přestěhovala tam a začala hospodařit. F. Řehoře hned od počátku zaujala místní svérázná lidová kultura, které se s velkým zaujetím a láskou věnoval až do své předčasné smrti v Praze v roce 1899. Plánovanou kompletaci sbírky a soubornou práci svých publikovaných článků již nestihl realizovat. V Čechách se nachází jeho rozsáhlá etnografická sbírka, která kromě předmětů pocházejících

od většinového obyvatelstva z území dnešní Ukrajiny obsahuje i několik předmětů židovské provenience z téhož regionu a menší množství předmětů z českých zemí. Dále se v Čechách nalézají i jeho fotografická sbírka, sbírka ukrajinského tisku a jeho četné články o lidové kultuře Haliče (podrobněji viz: Molnár 1954; 1990; Valášková 1999; 2000; Kaleta 2004). Řehořova pozůstalost je rozdělena mezi Národní muzeum (Náprstkovo muzeum a Etnografické oddělení) a Památník národního písemnictví.

Předměty pro svou sbírku shromažďoval Řehoř ve městech a vesnicích východní Haliče a severní Bukoviny, historických oblastí západní Ukrajiny, které byly součástí rakousko-uherské monarchie. Spolupracoval přitom těsně s pokrokovou haličskou a bukovinskou inteligencí, jako byli zejména Volodymyr Šuchevyč, Ivan Franko, Fedir Vovk, Mychajlo Pavlyk, Ivan Belej, Natalija Kobrynska, Hermína Ozarkeyč, Jevhenije Jarošynska, Olha Kobyljanska aj. Proto je sbírka F. Řehoře bezesporu výsledkem ukrajinsko-české spolupráce a jako taková si zaslouží podrobnější odborné zpracování.

Sbírku F. Řehoře vysoce hodnotil Jiří Horák (Horák 1954), který o ní v roce 1954 podal stručnou informaci v časopise *Český lid*. Zatím nejvíce pozornosti věnovala sbírce Naďa Valášková, která ocenila nejen Řehořovu etnografickou sbírku, ale také jeho bohatý soubor fotografií i jeho publikace a archivní prameny z poslední čtvrtiny 19. století. Poukázala na různorodost etnografické sbírky (textil, ozdoby, hračky, kraslice, výrobky ze dřeva, keramiky, kovů, skla aj.) a na její rozsah – přes 1200 sbírkových předmětů. Také upozornila na jeho archivní materiály (autorské poznámky, korespondence), které mohou doplnit jednotlivé předměty sbírky o další údaje (Valášková 1999; 2007a, b; 2017). S archivními prameny téže provenience později pracoval také Petr Kaleta (Kaleta 2004). Poznatky N. Valáškové vyvolaly zájem ukrajinských odborníků o dosud málo známou ukrajinskou sbírku (Boljuk 2017; Fedorčuk 2017b) a přispěly k vytvoření ukrajinsko-českého mezioborového týmu, zaměřeného na studium Řehořovy sbírky.

V roce 2019, k 120. výročí úmrtí F. Řehoře, pracovníci Etnografického oddělení Historického muzea NM v Praze ve spolupráci s odborníky Oddělení lidového umění Etnologického institutu Národní akademie nauk (dále NAN) Ukrajiny ve Lvově připravili v Národopisném muzeu – Letohrádku Kinských – výstavu *Stará Ukrajina Františka Řehoře*, jejímž komisařem byl vedoucí oddělení Jan Pohunek a autory Helena Medřická, Daniela Závěská, Kristýna Blechová, Oleh Boljuk a Olena Fedorčuk. K výstavě byla vydána také popularizační brožura (Národní muzeum 2019; Medřická – Závěská – Blechová – Boljuk – Fedorčuk 2019; viz též Fedorčuk 2019). Tímto byla započata rozsáhlá práce nad sbírkou F. Řehoře. Při přípravě výstavy tým ukrajinských a českých odborníků udělal předběžnou analýzu sbírky. Cílem tohoto příspěvku je prezentace části dosud získaných výsledků.

Struktura pramenů

Předměty pocházející z území Haliče, které se nacházejí ve sbírkách Národního muzea, jsou uspořádány předmětně v rámci jednotlivých tematických fondů, nikoli teritoriálně, takže netvoří jednotný sbírkový celek. Zároveň se zde v rámci fondu značeného NS (Náprstkovo muzeum – slovenský národopis), který byl v minulosti převeden z Náprstkova muzea a čítá 6200 inventárních čísel, vyskytují v menším množství také některé předměty z území dnešní Ukrajiny, u nichž není ze staré dokumentace zřejmé, zda je původně shromáždil F. Řehoř, a předměty získané ostatními sběrateli (Valášková 2017: 73). Jejich přesnější určení je součástí aktivit probíhajících v rámci spolupráce českých a ukrajinských odborníků. Ve snaze získat co nejvíce údajů o jednotlivých předmětech ve sbírce, popřípadě o dalších ukrajinských předmětech, byla zvolena metoda mezioborového studia – souběžného studia archivních pramenů a odborné analýzy konkrétních předmětů. Důležitým vodítkem pro českou stranu byly informace v původních inventárních knihách Náprstkova muzea, v nichž jsou záznamy o předmětech z Haliče zasílaných Řehořem do muzea od roku 1879 a na jejichž existenci, jakož i na existenci dalších dokladů v korespondenci F. Řehoře a Josefy Náprstkové, již dříve upozorňovala N. Valášková (Valášková 2017: 72–73; další zmínky a ukázka korespondence viz Secká 2016). Kromě popisu a informací o původu, které formuloval F. Řehoř osobně, jsou u některých předmětů uvedeny i ceny, za které byly pořízeny, takže jsou zajímavým dokladem dobové finanční hodnoty věcí. Dalším zdrojem informací o sbírce je kartotéka v Národopisném muzeu, která ale z velké části obsahuje pouze fyzické popisy předmětů.

Na základě dosavadních výsledků českých a ukrajinských spolupracovníků, které vyplývají z komparativní analýzy, ukrajinští odborníci začali práci na klasifikaci sbírky a její charakteristice. Aplikovali metody a terminologii, které vypracovali a publikovali (Fedorčuk 2007; 2012; 2013; 2017a; Boljuk 2011; 2012; 2018). Kromě toho je zároveň prováděna rozšiřující dokumentace sbírky včetně pracovní dokumentace fotografické, která bude výhledově doplněna rovněž profesionální fotodokumentací zajištěnou fotografickým ateliérem Národního muzea a kterou bude možné v budoucnosti dále odborně využít.

Regionální a chronologický rozměr sbírky

Na základě dosavadních poznatků byl stanoven areál etnografického zájmu F. Řehoře, chronologický rámeček pořízených předmětů a byla vypracována klasifikace sbírky. Již z této předběžné dokumentace je zřejmé, že Řehořova sbírka je cenná jak z hlediska své tematické šíře, tak i díky

zachycení unikátních předmětů, k nimž existuje jen málo institucionálně dochovaných analogií.

Areál etnografického zájmu byl vymezen na základě publikovaných poznatků (Valášková 1999; 2017) a výsledků nynějšího studia českých etnologů z Národního muzea. Lze konstatovat, že Řehoř zkoumal a v rámci sbírky evidoval materiální kulturu na území haličských etnografických skupin, kterými byli: Lemkové (Лемки), Wojkové (Бойки), Huculové (Гуцули), Nadsaňané (Надсянці), Podhoňané (Підгоряни), Opolané (Ополяни), Pokuťané (Покутяни), Podolané (Подоляни) a v Bukovině Bukovinci (Буковинці). Nejvíce předmětů ve sbírce pochází z etnografických oblastí Pokuť a Huculsko, kde se lidové umění rozvíjelo zvláště úspěšně a kde fungovalo nejvíce středisek lidového umění. Řehoř poměrně často kupoval předměty ve městech na trzích. V jeho záznamech jsou uvedena města Bolechiv, Kaluš, Kolomyja, Kosiv, Kutý, Lvov, Mykolajiv, Nadvirna, Stanislaviv (nyní Ivano-Frankivsk), Stryj, Ternopil, Žydačiv aj. Navštěvoval také různé vesnice, kde si zapisoval nejen poznatky o místní lidové kultuře, ale také doplňoval svou etnografickou sbírku (Valášková 2017: 74). Areál etnografického zájmu F. Řehoře je uveden na mapě v příloze.

Chronologický rámeček sbírky F. Řehoře zahrnuje 18.–19. století. I když podstatná část sbírky uložené v Národním muzeu byla pořízena v letech 1880–1890 a dokumentuje kulturu právě této doby, nachází se v ní i řada starších předmětů. Podle O. Boljuka k nim patří například některé fragmenty ikonostasu z 18. století, především částečně dochovaná carski vorota – carská brána (část ikonostasu) z chrámu sv. Blahoviščenňa Presvjatoji Bohorodyci z Kolomyje (Pokuťá), datována rokem 1709 (inv. č. H4-NS-1145).

K památkám z první poloviny 19. století O. Fedorčuk řadí ornamentální fragmenty plátěných ženských pokrývek hlavy peremitok a košil, které Řehoř vystříhoval (nebo již vystřížené získal) z nošeného, a tudíž staršího oděvu (inv. č. H4-NS-2492 až H4-NS-2552). Pravděpodobně starší datování mají i některé ozdoby, které tradičně byly děděny – předávány od matky dceři – například huculské výrobky z mosazi.

Klasifikace sbírky

Klasifikace sbírky byla vypracována na základě již publikovaných poznatků a poznatků získaných v průběhu seznamování se se sbírkou týmu ukrajinských a českých spolupracovníků. Výběr zásad klasifikace se však ukázal být poměrně problematický. Předměty materiální kultury jsou obvykle tříděny podle fondů, které se vytvářejí zejména podle materiálu, z kterého jsou vyrobeny (dřevo, kov, tkaniny, sklo, hlína atd.), což odpovídá muzejním účelům. Avšak z hlediska funkce různorodých předmětů

etnografické sbírky jejich klasifikace podle materiálu není vyhovující, neboť spojuje předměty, které mají různé využití čili funkční určení. Proto jsme se rozhodli vypracovat klasifikaci podle funkčního určení předmětů a členit je na funkční skupiny a funkční podskupiny. Navržená klasifikace je zatím ve zkušebním stadiu a v průběhu další badatelské práce nad celou Řehořovou sbírkou může dojít k některým změnám v klasifikaci – zejména některé funkční skupiny mohou být doplněny o další funkční podskupiny. Klasifikace sbírky je uvedena ve schématu v příloze.

V navržené klasifikaci, která se vztahuje jen k sledované ukrajinské sbírce a nenárokuje si širší uplatnění, bylo vyčleněno šest funkčních skupin, které obsahují celkem dvacet tři funkčních podskupin. Nedostatkem takové klasifikace je však to, že některé předměty lze zařadit do několika funkčních skupin a podskupin zároveň. Například svícny lze zařadit jako kostelní náčiní (předměty náboženské povahy), jako domácí náčiní, jako výzdobu interiéru (užitkový předmět), jako velikonoční nebo vánoční vybavení (obyčejové a obřadní předměty), popřípadě jako výjimečnou uměleckou práci (předměty volnočasové a výstavní). V takových případech se badatelé snaží stanovit prvoplánové určení předmětu. Například zda svícen byl vyroben především pro domácí využití, přitom zároveň mohl být využit i jinak, anebo zda byl předmět vyroben významným řemeslníkem – lidovým umělcem – a byl určen pro výstavní účely, jak tomu může být zejména u modelů. Při rozhodování, kam zařadit konkrétní předmět, jsou důležité i Řehořovy poznámky.

V této fázi práce jsou nejlépe probádány předměty zařazené do funkční skupiny komponentů oděvu a do funkční skupiny předmětů náboženské povahy. Těmto skupinám zde proto bude věnováno více pozornosti, avšak bude podán i krátký přehled o dalších předmětech tak, aby vystihl rozsah sbírkového zájmu F. Řehoře.

Předběžná analýza sbírky

V uvedené klasifikaci se na prvním místě nachází funkční skupina **komponenty oděvu**. Lidový oděv patří k jednoznačným znakům etnické a lokální identifikace. F. Řehoř to dobře chápal, jak vyplývá z obsahu jeho sbírky, a snažil se reprezentovat všechny komponenty lidového oděvu: hlavní součásti, pokrývky hlavy, ozdoby, obuv a doplňky.

Funkční podskupina **hlavních součástí oděvu** je však bohužel ve sbírce z hlediska jednotlivých typů zastoupena jen částečně. Problém byl v tom, že v muzejních podmínkách oděvní součásti často podléhaly zkáze hlavně od molů, proto byla paní J. Náprstková nucena omezovat příjem těchto předmětů, jak to vyplývá z její korespondence s F. Řehořem (Valášková

1999: 66). Z tohoto důvodu Řehoř pořídil alespoň několik malých modelů oděvu (viz dále) a zaměřil se hlavně na sběr ukázek dekorů. Ve sbírce se nacházejí zejména části barevně potiskovaných sukni a vyšíváných částí ženských a mužských košil. Vyskytují se ale i jednotlivé celé kusy oděvu, jako například tkaná zástěra (H4-NS-5182). U dalších několika kusů lidového oděvu z území Ukrajiny, které se nacházejí v muzeu, budeme zjišťovat, zda patří do Řehořovy sbírky.

K funkční podskupině **pokrývek hlavy** lze zařadit přinejmenším osm typů: šapka – čepice, *kapeluch* – klobouk, *bavnycja* – ženská barevná tkaná pokrývka připomínající „korunu“, čilce – dívčí „koruna“ z látky s našitými mosaznými ozdobami, *vinok* – věnec, čipec – čepec, *chustyna* – šátek, *peremitka* – ženská pokrývka hlavy – různě uvazovaný plátěný pruh látky (ve tvaru delšího ručníku). *Peremitky* jsou ve sbírce zastoupeny převážně fragmentárně, zejména v podobě „zabor“ – tkaných nebo vyšíváných ozdob na konci látky. Těch sbírka obsahuje asi sto kusů. Byly pořizovány právě s cílem dokumentace různorodosti dekoru (Valášková 1999: 54). Několik *peremitek* je zachováno vcelku (např. H4-NS-2485, H4-NS-5181) a rovněž vcelku jsou i další typy pokrývek hlavy.

Rozličné pokrývky hlavy byly vyráběny různými tradičními technikami, jako tkaní (*peremitky*), vyšívání (*peremitky*), háčkování (čepce), pletení z přírodních materiálů (slaměné klobouky), zpracování mosaze (čilcja) a navlékání drobných korálek – *biseru* (proužky korálek jako dekorace některých pokrývek hlavy děvčat a klobouků pro mládence).

Ozdoby se vyskytují i u dalších součástí oděvu a jsou zastoupeny více než u pokrývek hlavy. Jsou to především pestré ozdoby z mosazi a z *biseru* s charakteristickými rysy tradičního lidového umění Ukrajinců.

Na území dnešní Ukrajiny má zpracování mosazi dlouhou tradici, doloženou už od dob Kyjevské Rusi. Do 19. století byla tato technika zachována jen na území východních Karpat, zejména u Huculů – dovedných mistrů uměleckého zpracování mosazi a *nejzilberu* (slitina mědi, zinku a niklu, tzv. nové stříbro). V Řehořově sbírce se nacházejí huculské měděné *kryžyky*, *zgardy* a *šelesty*, nošené na krku. *Kryžyky* – křížky se nosily na krku na řetízku nebo byly součástí jiných ozdob. Za nejhodnotnější mosazné ozdoby byly považovány *zgardy* – náhrdelníky s křížky nebo mincemi navlečenými na řemínku nebo drátku, mezi nimiž byly navleknuty *pereližky* – kovové krátké trubičky. *Zgardy*, které byly zhotoveny z různě velkých a různě dekorovaných křížků, vypadaly půvabně a vždy vyvolávaly pozornost. Pozornost budily také náhrdelníky *šelesty*, které měly ještě jeden název – *kolokilcja* – zvonečky. Tyto mezi Huculy oblíbené ozdoby se skládaly obvykle z 1–3 řad navlekaných dutých kuliček – zvonečků.

Další výzdobou lidového oděvu byly drobné korálky – *biser*, tradice rozšířená zejména ve východní Haliči a v severní Bukovině. Je doloženo, že tyto ozdoby z *biseru* získávaly pro Řehoře také ukrajinská spisovatelka Olha Kobyljanska a sběratelka Hermina Ozarkeyvyč (Fedorčuk 2017b: 96). Je možné, že některými kusy ozdob přispěl do Řehořovy sbírky i významný znalec lidového umění Pokutanů a Huculů a známý ukrajinský etnograf Volodymyr Šuchevyč (Šuchevyč 1899).

Ve sbírce F. Řehoře je zastoupeno na sedmdesát vzorků náhrdelníků z Pokutí, západního Podolí, Huculska a severní Bukoviny. Funkční podskupina ozdob je ve sbírce zastoupena osmi typy náhrdelníků: náhrdelníky, respektive korálky jedno- či víceřadými z polodrahokamů nebo ze skla, *zgardy*, *kolokilcja* a pěti typy ozdob z *biseru*, které Řehoř zahrnul pod společný název *gerdany*. Podle klasifikace navržené Olenou Fedorčuk (Fedorčuk 2007: 49–58) jsou to typy: *stričkovyj gerdan* – páskový gerdan, jednoduchá *sylanka* – ve tvaru ažurového límečku, *objemna pletinka* – ve tvaru duté trubičky, *obpletene monysto* – jednořadově navlečené červené vlněné kuličky omotané dekorativní sítkou z *biseru*. *Obpletene monysto* (H4-NS-2881) je vzácná ozdoba, která se v 19. století vyskytovala pravděpodobně jen na Pokutí (Fedorčuk 2017a: 190) a téměř se nezachovala. Olena Fedorčuk zaznamenala pouze čtyři kusy, všechny z Pokutí. Kromě náhrdelníků jsou ve sbírce ještě čtyři typy ozdob: zdobený pásek, čepřaha – spona, náušnice a prsten, které se vyskytují v několika exemplářích.

Funkční podskupina **obuv** má v Řehořově sbírce několik předmětů z kůže a plsti (H4-NS-1994; H4-NS-1996; H4-NS-1998), z nichž se vyděluje je původní umělecký huculský výrobek – dětské *postoly* – krpce s řemínky, vyrobené z kůže a zdobené mosaznými plíšky – *kapslamy* (H4-NS-199a,b). Výrobek je vzácnou ukázkou obuvi a velmi vhodně reprezentuje jedno z odvětví uměleckých tradic výroby kožené obuvi.

Doplňky oděvu jsou zastoupeny několika typy: šála, rukavice, čerez – mužský kožený široký opasek, *besahy* – tkaná taška ze dvou částí nošená přes rameno nebo přehozená přes sedlo koně, *tobivka* – kožená taška, košík, *kelef* – mužská vycházková hůl, *bartka* – sekerka, tabatěrka, *ljulka* – dýmka a křesadlo k dýmce. Nejvíce doplňků se vyskytovalo u Huculů. Byly to tradiční doplňky tkané, pletené z přírodních materiálů, háčkované, výrobky z umělecky zpracovaného dřeva, kůže, mosazi a výrobky z korálků. Některé z těchto výrobků v sobě spojovaly prvky několika výrobních tradic a byly vyrobeny z různých materiálů. Například kožené *tobivky*, dřevěné *kelefy* a *bartky* jsou často zdobené mosazí. Právě jejich umělecké zpracování by si vyžadovalo jejich začlenění do funkční podskupiny unikátních uměleckých předmětů, kterým bude věnována další odborná pozornost.

Na druhém místě naší klasifikace je funkční skupina **předmětů domácí potřeby**. Jsou reprezentovány třemi funkčními podskupinami: lidový nábytek, domácí náčiní a ozdoby interiéru.

Nejméně zastoupený je **lidový nábytek**, patrně vzhledem k jeho větším rozměrům, takže zde nenajdeme hlavní kusy nábytku, jako je stůl, lavice, kredenc a skříň. Nachází se zde pouze nástěnný *ložnyk* – lžičník (H4-NS-2332), na který se věšely lžíce a který je charakteristický pro vesnické obydlí 19. století.

Mezi předměty domácí potřeby je nejvíce zastoupena podskupina **domáciho náčiní**. Jsou to následující typy: *ceber* – kbelík, košík, *kivš* – naběračka, lžíce, vidlička, nůž, louskáček, *firmak* – forma na sýr, *drušljak* – cedník, *makohin* – trdlo či tlouk, hrnec, *hlek* – džbán, *dvijňata* – spojené dvě keramické nádoby, *horšok potrijnyj* – keramický trojáček k nošení jídla na pole, *grafyn* – karafa, láhev, sklenička, slánka, *perečnycja* – pepřenka, válek na těsto, válek na prádlo aj. Jsou vyrobeny z hlíny, dřeva, *lozy* – vrbového proutí a skla, což z materiálního hlediska je důležité jak pro etnografy, tak i pro odborníky na lidové umění. Například skleněné předměty (sklenice, lahve) navazují na starou ukrajinskou tradici místních sklářských hutí. Většinu skleněných předmětů Řehoř získal v obci Majdan Horišnij v Nadvirňanském rajonu – okrese – v Ivano-Frankivské oblasti (Valášková 2017: 74). Je zajímavé, že několik vesničanů si ještě pamatovalo na zaniklou huť a výrobu skleněných předmětů, které se však v uvedené obci téměř nezachovaly (UA Karpaty 2017). Tato část sbírky je tudíž cenným přínosem pro poznání sklářství jako průmyslového odvětví, ale má i lokální význam pro danou obec.

Zájem vyvolává také funkční podskupina **ozdob v interiéru**, do které jsme předběžně zařadili všechny textil užívaný v domácnosti (přikrývky, prostěradla, ručníky), obrazy, rámy na obrazy, *kachli* – kachlíky, svícny, vázy, dekorativní talíře a také *vytynanky* – papírové vystřihovánky. Část těchto předmětů jsme zařadili do skupiny uměleckých předmětů, ale po zpracování celé Řehořovy sbírky jich bude zřejmě více (týká se to zejména vzácných výrobků huculských řezbářů a hrnčírů).

Na třetím místě klasifikace je funkční skupina **hospodářského nářadí**, kam jsme zařadili tři podskupiny: nářadí pro domácí výrobu, zemědělské nářadí a vybavení pro dopravní prostředky. Z **nářadí pro domácí výrobu** je ve sbírce stávek na pletení rukavic, háček na pletení, cívky, přeslice a vřete-na. K **zemědělskému nářadí** patří srp a motyky a k **vybavení pro dopravní prostředky vuzdečka** – uzda, chomout, *tarnycja* – sedlo se třmeny na koně aj.

Čtvrtou funkční skupinou jsou **obyčejové a obřadní předměty**. Je rozdělena do čtyř podskupin: svatební atributy, velikonoční atributy, vánoční atributy a pamětní plastiky.

Ke **svatebním atributům** patří ve sbírce věnce z barvíнку pro nevěstu a pro ženicha jako součást obřadního oděvu a předměty, které se používají při obřadu *pornyci* – obdarování ženicha a nevěsty. Je to *podonycja* – dřevěný podnos (H4-NS-1316), na nějž družba pokládá kalíšky s nápojem – *porciji* (H4-NS-1314, H4-NS-6175) a *vesilni hosti* – svatebčané pokládají peníze; *polonnyčok* – dřevěná, bohatě zdobená lžice na kořalku při svatbě (H4-NS-1304). K **vánočním atributům** náleží několik *jordanských chresty-kiv* – menších dřevěných křížků, které byly připevňovány na zdi domu v předvečer Epifanie – Zjevení Páně – *Bohojavlenňa Hospodňoho* (tento svátek, slavený 18. ledna podle juliánského kalendáře, Ukrajinci nazývají *Jordaň*). Rovněž k nim přísluší masky koledníků – účastníků vánoční pochůzkové hry s betlémem – *vertepom*. Rozsáhlejší jsou **velikonoční atributy**: velikonoční *kalatalo* – řehtačka, *paskivnyk* – zdobená dřevěná nádoba s držadlem, do které se ukládala *paska* – velikonoční koláč, který spolu s dalšími pokrmy se nesl do chrámu k obřadnímu svěcení. Dále je ve sbírce plastika velikonočního sýru a nejvíce jsou zastoupeny kraslice – *pysanky*. V roce 1889 jich Řehoř poslal do Náprstkova muzea dvě stě padesát kusů (Topinka 2007: 102), další přivezl v roce 1891 V. Šuchevyč, který vedl skupinu haličských a bukovinských návštěvníků na Všeobecnou zemskou výstavu v Praze (Mušinka 1990). Některé kraslice podlehly zkáze, ale většina se zachovala. Při výrobě kraslic bylo jedním z úkonů zahřívání v peci. Ještě z horké kraslice ženy či děvčata stíraly hadříkem vosk, pod nímž se objevil barevný dekor; a právě takto vyrobených a částečně vysušených kraslic se zachovalo nejvíce.

K **pamětním plastikám** patří ve sbírce ukázky kamenných křížů z obce Zavistov u Tereble (H4-NS-1230 až H4-NS-1233) a **svícen z alabastru z Pidpečer**, nyní Tysemnický okres v Ivano-Frankivském kraji (H4-NS-1236).

Pátou skupinou v naší klasifikaci je funkční skupina **předmětů náboženské povahy** se čtyřmi funkčními podskupinami: ikony, chrámové vybavení, církevní náčiní a rituální předměty. V připravovaném katalogu etnografické sbírky F. Řehoře část těchto předmětů jistě bude zahrnuta do již zmiňované funkční skupiny unikátních uměleckých předmětů, protože mají vysokou historickou i uměleckou hodnotu a jejich výskyt je ojedinělý.

Funkční podskupina **ikon** představuje obrazy světců a křížů, které se nacházely nejen v interiérech *cerkve* – v chrámech a kapličkách, ale také v domácnostech. K nim patří zejména vzácné dřevěné ikony-kříže, které hluboce věřící horalé rozmísťovali ve svých obydlích na čestném místě světnice – na *pokuti* (H4-NS-1084, H4-NS-1085, H4-NS-1138, H4-NS-1139). Ikony-kříže se vyskytovaly v domácnostech na Huculsku přibližně do poloviny 19. století. Vyráběli je často nikoli profesionální

řezbáři, ale zručnější Huculové, kteří ovládali tesařské, truhlářské a řezbářské práce. Tím, že Huculové žili vysoko v horách, poměrně izolovaně v důsledku malých komunikačních možností, byli nuceni být v mnoha ohledech soběstační, ale také tvořiví.

Hodnocení ikon-křížů z hlediska etnografického, historického a uměleckého poprvé podal V. Šuchevyč, který je našel při svých terénních výzkumech mezi Huculy. Ve své práci publikoval dvě ikony ze 17. století a poznamenal, že celkem získal devět ikon (Šuchevyč 1899: 322–324). Byl to pravděpodobně Šuchevyč, který podnítil Řehoře získat několik ikon také pro České průmyslové muzeum v Praze. Kromě ikon-křížů Řehoř poslal do muzea rovněž obraz z huculské domácnosti malovaný na skle se třemi syžety – Sv. Jiří Drakobijec, Ukřižování a Sv. Mikuláš Divotvůrce (H4-NS-1134). Obraz pochází patrně z druhé poloviny 19. století z Huculska (zatím se nepodařilo určit lokalitu), kde se často vyskytovaly tzv. červoni *obrazy* – ikony na skle, kde na pozadí nebo na oděvu světců dominovala červená barva (H4-NS-1134).

Další ukrajinské ikony ve sbírce pocházejí z chrámů. Jsou to fragmenty ze stěny – z ikonostasu, který odděloval presbyterium – oltářní prostor – od chrámové lodi. Jsou to: část *carskych vorit* – carské brány a ikona sv. Mikuláše s ochranným kivotem v první – základní řadě (tzv. *namisnyj rjad*) ikonostasu a pásové vyobrazení proroků z řady proroků (tzv. *proročyj rjad*). Jsou zde také čtyři vyřezávané postavy tzv. *Predstojači* – dvě Bohorodičky a dvě postavy sv. Jana Evangelisty – *Ivana Bohoslova*, patrně ze dvou ikonostasů (na ikonách Ukřižování bývají u kříže na hoře Golgotě obvykle i další postavy, avšak někdy jsou v chrámech jen s Bohorodičkou a Ivanem Bohoslovem). V depozitářích Národního muzea v Terezíně se nacházejí i další ikony pravděpodobně ukrajinské provenience, u nichž bude potřebné následné odborné šetření.

Funkční podskupina **chrámového vybavení** je ve sbírce (kromě výše uvedených ikon) zastoupena jen několika předměty, byť typologie vybavení liturgicko-bohoslužebních prostorů křesťanského chrámu je poměrně rozsáhlá (Boljuk 2011: 671–675). Ve sbírce se nacházejí stojanové kříže a kříže určené na líbání (malé ruční i žehnající), kříže nošené na procesích, *paterycja* – berla, *stavnyky* – svícny na jednu svíci a svícny *trijci* – na tři svíčky (Boljuk 2012). Některé předměty však mohly sloužit i mimo chrám v domácnostech, takže jejich funkční zařazení může být diskutabilní. Byly zhotovovány z několika materiálů, například předměty na svícení byly ze dřeva, keramiky či kovu. Předměty zařazené do podskupin ikony a chrámové vybavení pocházejí zpravidla z Huculska z 19. století.

Mezi křesťanskými atributy náboženské povahy hraje důležitou roli **církevní náčiní**. Jeho bohoslužební využití je poměrně široké jak v rámci

chrámu, tak i v procesích a v dalších náboženských úkonech mimo chrám. V Řehořově sbírce se nacházejí *znamenyk* – pečetidlo na *proskury* – liturgický chléb, *kropylo* – kropáč, *kropylnycja* – kropenka a schránka/nádobka na kadidlo. Tyto specifické předměty nám poskytují cenné informace z hlediska jejich sémantického a kompozičního řešení. Například při přípravě jednoho ze Svatých Darů – eucharistického chleba – závazného v liturgii východního obřadu, se používá *znamenyk*, kterým se otiskují symbolické obrazce na liturgický chléb. Na dřevěném pečetidle v Řehořově sbírce je rekontra-reliéfně vyřezaný kříž s rovnými konci, tzv. kozácký, na kterém je monogram Ježíše Krista Vítězného „IC-XC-HI-KA“ (H4-NS-1191).

Mezi církevní náčiní, chápané jako synonymum pro eulogie, používané pro posvěcení všeho potřebného v křesťanské praxi, patří ve sbírce předměty vztahující se ke svěcení vody, její uchovávání a užití. Jsou to dřevěné *kropyla* – kropáče ke kropení svěcenou vodou (H4-NS-1957, H4-NS-1958, H4-NS-1988) a *kropylnycja* – kropenka (H4-NS-1786), která byla vyrobena patrně v obci Pistryň v Kosivském okrese v Ivano-Frankivském kraji. Tato nevelká keramická nádobka na zeď na vodu, kterou se křížovali věřící při vstupu do chrámu, je poměrně vzácným huculským výrobkem, kterých se zachovalo jen velmi málo. Na Ukrajině byly a jsou známé také větší kamenné kropenky v katolických chrámech.

Ve sbírce se nachází několik kamenných předmětů, mezi kterými je například schránka/nádobka na *ladan* – kadidlo (bez pokličky), kterým se vykuřuje při bohoslužbě. Je to pravidelný šestiboký hranol (8,5 × 11 cm) z růžového pískovce z kamenolomu nedaleko od obce Strusiv na západním Podolí (H4-NS-1235). Výrobek je neobvyklý jak z hlediska materiálu, tak i tvaru. Víc jsou známé *ladji* – kovové nádobky ve tvaru člunu.

Poslední funkční podskupinou předmětů náboženské povahy jsou *svátostiny* (lat. sacramentalia), kam jsme zařadili *voty* – votivní předměty, *škapuljary* – škapulíře, *vervyци* – růžence a *medaljony* – medailony.

Votivní dary, někdy drahé, ale i levnější z tzv. nového stříbra, byly darovány kostelu s prosbou o uzdravení nebo splnění jiného přání. Byly zhotovovány například ve tvaru nějakého orgánu lidského těla. Věřící je kupovali a obětovali kostelu – při prosebných modlitbách je pokládali u ikon světců, hlavně u ikony Bohorodičky. V Národním muzeu se nachází pět votivních předmětů ve tvaru hlavy, vulvy, ruky (dva kusy) a nohy (H4-NS-1391 až H4-NS-1395), které zřejmě spadají do Řehořovy sbírky. Od čísla 1395 dále bohužel není původ navazujících předmětů uveden a může jít i o materiál shromážděný jinými sběrateli.

Ve sbírce se nachází také osm škapulířů z východní Haliče. Jsou to dva malé kousky látky (ve tvaru čtverce nebo obdélníčku) spojené delší tkaničkou, na kterých jsou vyšité nebo potištěné obrázky nebo nápisy s ná-

boženskou tematikou, obvykle na každém kousku látky několik různých. Nosily se přehozené přes rameno zepředu a zezadu – muži pod košilí, ženy a děvčata přes oděv spolu s ozdobami na krku, aby je ochraňovaly před zlými vlivy.

K osobnímu používání byly určeny také *vervyci* – růžence na modlení a *medaljony* – medailony. Zejména dva dřevěné růžence (H4-NS-2123, H4-NS-2124), jejichž části jsou ve tvaru zrníček a k řetízku připevněný křížek, jsou produkty sériové výroby, jejichž původ se dá těžko určit. Růžence byly ve velkém vyráběny v haličských klášterech a prodávaly se na výročních trzích, na běžných trzích a také na poutích. Obvykle na poutích věřící kupovali i medailony s náboženským motivem, které často vyráběli zkušení výrobci suvenýrů. Poslední skupinou v naší klasifikaci je skupina **předmětů volnočasových a výstavních**, kam jsme zařadili hudební nástroje, hračky, modely a unikátní umělecké předměty.

Z **hudebních nástrojů** je ve sbírce harmonika (H4-NS-5031), *sopilky* – píšťalky (H4-NS-2227 až H4-NS-2234), niněra (H4-NS-2235), cimbálek (H4-NS-2236) signovaný autorem Dmytrem Ševčykem z roku 1893, roh (H4-NS-2399) a *surma* – trubka (H4-NS-5022).

Hračky jsou zastoupeny výrobky ze dřeva: vozíky, nábytek, hudební nástroje (H4-NS-5004, H4-NS-5011a,b, H4-NS-5012a,b, H4-NS-5015, H4-NS-5017) a z keramiky: nádobí na hraní (H4-NS-1832, H4-NS-1835, H4-NS-1836). Všechny dřevěné hračky pocházejí z jednoho střediska – z městečka Javoriv z oblasti Nadsjanní, které je v Haliči dosud známé výrobou dřevěných hraček.

Cenným pramenem poznání lidové kultury jsou také modely lidové architektury a dalších předmětů každodenního života, vhodné také k výstavním účelům (Pohunek 2015). V Řehořově sbírce nalezneme několik **modelů**, které byť ve zmenšené formě názorně dokumentují ukrajinskou lidovou tvorbu na konci 19. století. Je zde model haličského vesnického domu, který zároveň detailně na části odkryté plochy přibližuje konstrukci krovu (H4-NS-2238), model *oborohu* – na čtyřech kůlech se stanovou posuvnou střechou (H4-NS-2385), model vrat s **plotem** (H4-NS-2384), vozu (H4-NS-2249), saní (H4-NS-2246), zemědělských bran (H4-NS-2256), pluhu (H4-NS-2253) a dalšího hospodářského nářadí a ukázek technologií, například stoup na vodní pohon (H4-NS-2381). Rovněž je zde dřevěná maketa kříže (H4-NS-1229). Takové kříže, ale vyráběné z pískovce, stávaly kdysi podél silnic. Mezi modely se nacházejí i modely lidového oděvu na malých loutkách, které Řehoř dával dělat jako alternativu pro muzejní účely vzhledem k tomu, že velké kusy oděvu bylo v muzeu obtížné bezpečně skladovat, jak již bylo poznamenáno.

Velmi cenné sbírkové předměty jsme zařadili mezi **unikátní umělecké předměty**, které byly vyrobeny speciálně za účelem reprezentace a vystavování. Jejich vymezení bylo motivováno snahou zvýraznit výjimečnou uměleckou tvorbu, která si zasluhuje pozornost. Takovou je například dřevěná *bartka* – sekerka, kterou vyrobil výborný řezbář Marko Mehedeňuk z obce Rička v okrese Kosiv (H4-NS-1273), jenž pracoval také s mosazí a *biserem*. Podle inventárního katalogu Náprstkova muzea šlo o „čestný dar p. Fr. Řehořovi od výpravy Rusínů jedoucí r. 1891 na Zemskou jubilejní výstavu do Prahy, když odbočivše z cesty navštívila Králohradecko a ve Stěžerách i výš vzpomenutého“. Sekerka je bohatě inkrustovaná mosazí a různobarevným biserem, kterým mistr uvedl rok výroby (1890), své jméno (Marko Mehedeňuk) a obec (Rička), takže předmět má přesné určení.

Dalším vzácným příkladem huculského umění je *svičnyk-trijcja* – svícen od řezbáře Vasila Škryblaka, jednoho ze synů řezbáře Jurka Škryblaka. Na svícnu jsou vyraženy iniciály v azbuce „B. III.“ – (V. Š.) a rok výroby „1895 p.“ (H4-NS-1176 a H4-NS-1177a,b,c). Svícen má neobvyklý tvar a řezbářský dekor, což svědčí o kreativité jeho výrobce. Skládá se ze tří částí – základ tvoří vyřezávaná skříňka se zásuvkou uprostřed. V horní části je tvarovaný oblouk s křížem uprostřed; na horním oblouku se nachází tři nádobky na svíce a pod nimi mističky na odkapávaný vosk ze svíček. Dekorace je provedena několika technikami – suchou řezbou, inkrustací dřevem a kovem a vypalováním.

Pěknými ukázkami lidové dovednosti jsou výrobky ze známých hrnčířských středisek v obci Pistyň a ve městě Kosiv na Huculsku. Jsou to výrobky Petra Košaka: kachle, džbánky, mísy, slánky, cukřenky, sošky a dekoráční talíře, které jsou nejen v muzeích na Ukrajině, ale i v Rakousku, Polsku, Maďarsku a v Rusku. V Praze se nachází několik ukázek prací P. Košaka z let 1894–1897, kdy se učil v hrnčířské škole, a také z jeho pozdější samostatné tvorby (H4-NS-1753, H4-NS-1771).

V souvislosti s funkční podskupinou unikátních uměleckých předmětů sem lze zařadit i již vzpomenuté vzácné ikony-kříže (H4-NS-1084, H4-NS-1085, H4-NS-1138, H4-NS-1139). Jedná se o skutečně vzácné památky, což dokládá i fakt, že na Ukrajině se dodnes zachovalo jen dvanáct ikon-křížů z 17.–18. století, které se nacházejí v Muzeu etnografie a uměleckého průmyslu Institutu národopisu NAN Ukrajiny. Ve fondech Etnografického oddělení Národního muzea byly nalezeny také čtyři ikony z 18. a první poloviny 19. století. Protože jde rovněž o málo početný typ památek, můžou významnou měrou přispět k poznání tvorby dřevěných ikon na území dnešní Ukrajiny.

Zvláštní pozornost bude věnována také pokrývkám hlav děvčat ve tvaru „koruny“ – *pokuťanky/karabuli*, které jsou zdobené *bisernými* proužky (H4-

-NS-1945). Obdobné pokrývky hlavy se vyskytovaly na Bukovině (Fedorčuk 2013: 1083), v současnosti se jich na Ukrajině zachovalo kolem deseti kusů, z toho pouze jeden pocházející z Pokutí. Další exemplář se nachází právě v Řehořově sbírce v Praze. A každý dochovaný předmět je svým způsobem cenný, neboť přispívá k poznání sémantických a umělecko-stylistických zvláštností výrobků z různých středisek lidového umění nejen na Ukrajině, ale i v širším měřítku.

Závěr

Dosavadní analýza Řehořovy sbírky ukazuje, že se jedná z hlediska typů a dekorů o poměrně různorodou sbírku, ve které se nachází řada historicky i etnograficky cenných předmětů. Dochované předměty dokumentují zaniklou haličskou materiální lidovou kulturu především poslední čtvrtiny 19. století. Započatá spolupráce na výzkumu sbírky a souvisejících dokumentů jistě přinese užitečné výsledky v několika oblastech, kterými jsou zejména doplnění pramenné základny výzkumu ukrajinské tradiční lidové kultury i upřesnění dosavadních odborných rekonstrukcí různých ukrajinských tradic. Popularizace hodnotných ukázek materiální kultury Ukrajiny může zároveň přispět k bližšímu seznámení se širší veřejnosti s určitým historickým obdobím v rámci mnohonárodnostního Rakousko-Uherska.

V průběhu pokračující ukrajinsko-české spolupráce je v plánu vypracování podrobného katalogu Řehořovy etnografické sbírky s popisy a ilustracemi, který by umožnil jeho další využití v odborném bádání, včetně internetnického komparativního studia.

Únor 2019

Literatura

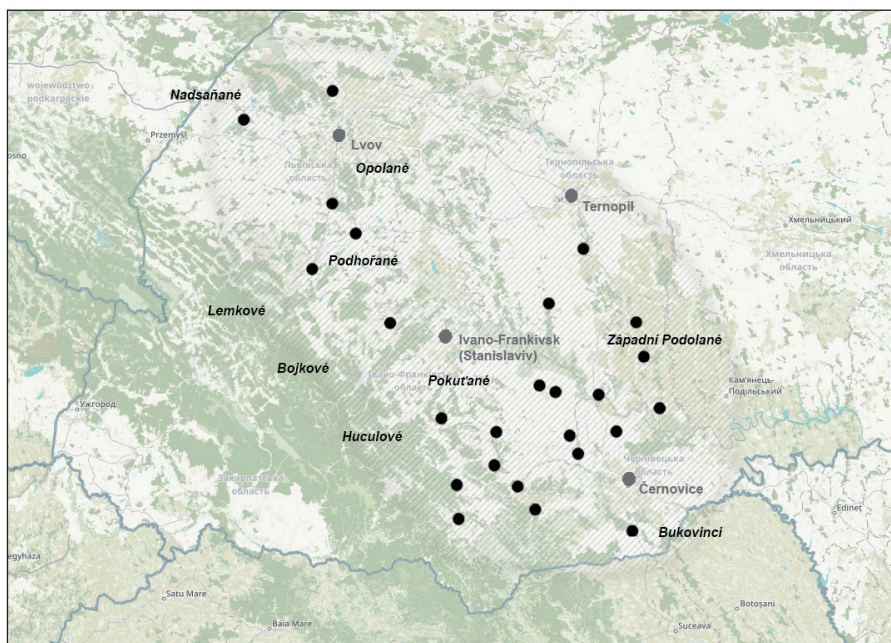
- Boljuk, Oleh. 2011. Osnovy systematyzaciji derevjanoho oblaštuvanňa ta architekturni elementy interjera cerkov. *Narodoznavči zošyty* 4, 100: 671–679. [2020-02-01] Dostupné z: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2011-4/17.pdf> [v ukrajinštině].
- Boljuk, Oleh. 2012. Derevjane obladanňa liturhijno-bohoslužbovych prostoriv zachidnoukrajinskych cerkov. *Narodoznavči zošyty* 3, 105: 386–399. [2020-02-01] Dostupné z: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2012-3/4.pdf> [v ukrajinštině].
- Boljuk, Oleh. 2017. Aktualništ' ukrajinsko-českoho naukovo-doslidnyckoho projektu „Kolekcija tvoriv ukrajinskoho narodnoho mystectva

- u fondoschovyščach Nacionalneho muzeju u Prazi: klasyfykacija ta atribucija“. In: Švec, Alla (vidpovidalnyj redaktor): „*Dala nam Čechija čolovika z zolotym sercem*“: *František Ržehorž u paradygmi ukrajinsko-českých kulturných vzajemyn*. Lviv: Halyč-Pres: 105–111 [v ukrajinštině].
- Boljuk, Oleh. 2018. Teoretyčnyj instrumentarij piznanňa fenomenu cerkovneho chudožneho dereva: do pytanňa osnovnych poňať. *Narodoznavči zošyty* 1, 139: 138–149. [2020-02-01] Dostupné z: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2018-1/19.pdf> [v ukrajinštině].
- Fedorčuk, Olena. 2007. *Ukrajinski narodni prykrasy z biseru*. Lviv: IN NAN Ukrajinu; Svičado. [v ukrajinštině].
- Fedorčuk, Olena. 2012. Biser u dekori tradycijnogo oďahu ukrajinciv (pytanňa typolohiji). *Narodoznavči zošyty* 3, 105: 452–468. [2020-02-01] Dostupné z: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2012-3/9.pdf> [v ukrajinštině].
- Fedorčuk, Olena. 2013. Typolohični ta chudožni osoblyvosti bisernogo dekoru bukovynskoho oďahu XIX stolittá. *Narodoznavči zošyty* 6, 114: 1080–1086. [2020-02-01] Dostupné z: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2013-6/18.pdf> [v ukrajinštině].
- Fedorčuk, Olena. 2017a. *Mystecka tradycija bisernoho ozdoblenná narodnoji noši Pokuttá*. *Narodoznavči zošyty* 1, 133: 188–202. [2020-02-01] Dostupné z: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2017-1/18.pdf> [v ukrajinštině].
- Fedorčuk, Olena. 2017b. Nevidomyj plast etnohrafičnoji kolekčiji Františka Ržehorža (do pytanňa zbirky Herminy Ozarkevyč). In: Švec, Alla (vidpovidalnyj redaktor): „*Dala nam Čechija čolovika z zolotym sercem*“: *František Ržehorž u paradygmi ukrajinsko-českých kulturných vzajemyn*. Lviv: Halyč-Pres: 94–104 [v ukrajinštině].
- Fedorčuk, Olena. 2019. Vidkrylas’ a výstavka „Stará Ukrajina Františka Ržehorža“. *Narodoznavči zošyty* 6, 150: 1738–1740. [2020-02-01] Dostupné z: <http://nz.lviv.ua/archiv/2019-6/40.pdf> [v ukrajinštině].
- Horák, Jiří. 1954. Příspěvek k dějinám vzájemných vztahů česko-ukrajinských. Dílo Františka Řehoře. *Český lid* 41: 254–258.
- Kaleta, Petr. 2004. *Cesta do Haliče. František Řehoř a poznání života východní Haliče ve druhé polovině 19. století*. Olomouc: Votobia.
- Medřická, Helena – Záveská, Daniela – Blechová, Kristýna – Boljuk, Oleh – Fedorčuk, Olena. 2019: *Stará Ukrajina Františka Řehoře*. Praha: Národní muzeum.
- Molnár, Michal. 1954. František Ržehorž – Ukrajina. *Narodna tvorčist ta etnohrafija* 3, 1: 78–89.
- Molnár, Michal. 1990. František Řehoř – apoštol česko-rusínskej vzájomnosti. *Slavica Slovaka* 25: 346–353.

- Mušinka, Mikuláš. 1990. Vplyv pražských národopisných výstav na rozvoj ukrajinského národopisu. In: Václav Frolec (ed.): *Město, prostor, lidé, slavnosti X: Strážnické symposium*. Uherské Hradiště: 297–303.
- Pohunek, Jan. 2015. Modely lidové architektury z Národopisné výstavy československé v sbírkách etnografického oddělení Národního muzea. *Sborník Národního muzea v Praze*, řada A – historie, sv. 9, č. 3–4: 21–27.
- Secká, Milena. 2016. *Jen Náprstková, prosím...: Neobyčejný život v dobových pramenech*. Praha: Národní muzeum.
- Šuchevyč, Volodymyr. 1899 (reprint 1997). *Huculščyna. Perša i druha častyny*. Lviv–Kyjiv, NTŠ; Huculščyna [v ukrajinštině].
- Topinka, Evžen a kol. 2007. *Žbirnyk statej ta dokumentiv do istoriji česko-halyckych stosunkiv*. Častyna I. Lviv: Centr Jevropy [v ukrajinštině a češtině].
- Valášková, Naďa. 1999. *František Řehoř (1857–1899) a jeho etnografická činnost (S ukázkami článků F. Řehoře z Haliče)*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- Valášková, Naďa. 2000. Etnografické poznatky z Královéhradecka a Čech v Haliči (z pozůstalosti Františka Řehoře). *Český lid* 87: 155–168.
- Valášková, Naďa. 2007a. František Ržehorž ta jeho kolekciya svitlyn z Halyčyny. *Ukrajinskij žurnal*, Praha: 28–29 [v ukrajinštině].
- Valášková, Naďa. 2007b. František Řehoř a jeho fotografická sbírka z Haliče. *Ukrajinský žurnál*, české vydání, Praha: 32–34.
- Valášková, Naďa. 2017. Etnografická sbírka Františka Řehoře (1857–1899) z Haliče v Čechách. In: „Dala nam Čechija čolovika z zolotym sercem“: *František Ržehorž u paradygmi ukrajinsko-českyh kulturnych vzajemyn*. Lviv: Halyč-Pres: 71–78.

Webové zdroje:

- UA Karpaty. 2017. *Karta Prykarpatja. Selo Verchnyj Majdan*. [online]. [2019-11-11] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=VtHCijG_iSM
- Národní muzeum. 2019. *Stará Ukrajina Františka Řehoře*. [2020-02-01] Dostupné z: <https://www.nm.cz/historicke-muzeum/stara-ukrajina-frantiska-rehore>

Mapa 1 Orientační mapa oblasti badatelského zájmu Františka Řehoře (šrafováno) v současných státních hranicích. Černě je naznačena poloha hlavních zdrojových lokalit, šedě s popiskou významná správní centra. Etnografické skupiny zmiňované v Řehořově dokumentaci jsou uvedeny kurzivou.

Komponenty oděvu	Předměty domácí spotřeby	Hospodářské nářadí	Obyčejové a obřadní předměty	Předměty náboženské povahy	Předměty volnočasové a výstavní
Hlavní součásti oděvu	Lidový nábytek	Nářadí pro domácí výrobu	Svatební atributy	Ikony	Hudební nástroje
Pokrývky hlavy	Domácí náčiní	Zemědělské nářadí	Vánoční atributy	Chrámové vybavení	Hračky
Ozdoby	Ozdoby interiéru	Vybavení pro dopravní prostředky	Velikonoční atributy	Církevní náčiní	Modely
Obuv			Pamětní plastiky	Svátostiny	Unikátní umělecké předměty
Doplňky					

Tab. 1 Navržené pracovní schéma klasifikace sbírky.

Obr. 1 Náhrdelník – *obpletene monysto* z drobných korálek – *biseru* navlékaných na splétaných nitích. 19. století, Ukrajina, Ivano-Frankivský kraj, okres Horodenka (Pokuttá). H4-NS-2881. Foto: Jan Pohunek

Obr. 2 Dřevěný stávek na pletení rukavic s konopnými nitěmi. Poslední čtvrtina 19. století, Ukrajina, Haličské Huculsko. H4-NS-2365. Foto: Olga Tlapáková.

Obr. 3 Velikonoční kraslice – *pysanka* z roku 1895; kuřecí vejce, přírodní barviva, vosková technika. Ukrajina, Ivano-Frankivský kraj, okres Kolomyja, obec Zaluččja nad Prutom (Pokuttá). H4-NS-3761. Foto: Olga Tlapáková.

Obr. 4 Obraz malovaný na skle „Sv. Jiří Drakobijec, Ukřižování a Sv. Mikuláš Divotvůrce“ v dřevěném lakovaném rámu. Druhá polovina 19. století, Ukrajina, Haličské Huculsko. H4-NS-1134. Foto: Olga Tlapáková.

Obr. 5 Dřevěné vyřezávané pečtidlo – *znamenyk* na liturgické chleby – *proskury*. Poslední čtvrtina 19. století, Ukrajina, Ternopilský kraj, okres Terebovla, obec Strusiv (západní Podolí). H4-NS-1191. Foto: Olga Tlapáková.

Obr. 6 Keramická glazovaná kropenka *kropylnycja* s rytím a malbou. Poslední čtvrtina 19. století, Ukrajina, Ivano-Frankivský kraj, okres Kosiv (Haličské Huculsko). H4-NS-1786. Foto: Olga Tlapáková

Obr. 7 Schránka na kadidlo z růžového pískovce. Poslední čtvrtina 19. století. Ukrajina, Ternopilský kraj, okres Terebovla (západní Podolí). H4-NS-1235. Foto: Olga Tlapáková.